

рынков. Выделены недостатки действующей учетной политики рынков. Исследованы особенности составления графика документооборота на рынках. Отражена организация учета результатов деятельности рынков в виде экономической модели, составляющими которой является первичная и итоговая информация, которая формируется в системе бухгалтерского учета рынков.

Ключевые слова: результаты деятельности, рынки, главный бухгалтер, учетная политика, план счетов, модель.

Koryagin M.V., Makaruk F.F. Organizing of Accounting of Marketing Activities Outcomes Formation

The features and the basic tasks of organizing of accounting of marketing activities formation are researched. The main duties of the chief accountant of markets are identified. The process formation of accounting policy is set to display expenses, income and financial results of markets. The shortcomings of the current accounting policy of markets are determined. The features of scheduling workflow of markets are studied. The organizing of accounting financial results of markets in the form of an economic model, which consists of the primary and final information of the accounting system of market, is displayed.

Keywords: performance, markets, chief accountant, accounting policy, chart of accounts, model.

УДК 336.71.078.3:005

Доц. І.П. Андрушків, канд. екон. наук;
аспір. Б.М. Мушинський – Львівська КА

**РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У БАНКУ ЗА РЕКОМЕНДАЦІЯМИ
БАЗЕЛЬСЬКОГО КОМІТЕТУ З ПИТАНЬ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ**

Розглянуто принципи побудови системи ризик-менеджменту в банку, вимоги щодо нормативного регулювання та показників адекватності. Висвітлено основні принципи банківського регулювання згідно з рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду. Проаналізовано потребу побудови якісного напрямку управління ризиками в банку.

Досліджено методи оцінювання ризиків та елементи управління, які дають змогу кількісно оцінити схильність до ризику (профіль ризику) конкретного банку. Визначено основні типи ризиків, з якими працює кожен банк та які потрібно визначити та оцінити. Ідентифіковано елементи управління ризиками в організації та їхні шляхи вдосконалення. Зроблено висновки про те, що в період посилення економічних проблем, спаду економіки загалом – питання якісного ризику менеджменту постає особливо гостро. У такі періоди активи банку переважно втрачають якість, і це показує ефективна система ризик-менеджменту чи навпаки.

Ключові слова: ризик-менеджмент, Базель, ринковий ризик, кредитний ризик, регуляторна діяльність, операційний ризик, комплаєнс, LCR, NSFR.

Постановка проблеми. Банківська справа, як і будь-яка інша діяльність, має певні ризики. Якщо на виробничих підприємствах чи компаніях, які надають споживчі послуги, ризик-менеджменту надають не надто велику роль, то для банків і кредитних організацій – це є одним з ключових елементів управління. Одночасно зі здійсненням господарської діяльності кредитні установи беруть на себе масу ризиків, реалізація яких може призвести до фінансових втрат, репутаційних втрат або й зовсім до ліквідації установи. Відповідно, керівництво банку має запровадити правильну політику щодо оцінювання цих ризиків і системи прийняття, передачі чи управління такими ризиками.

Основним принципом звичайно залишається порівняння отриманого доходу (вигоди) від здійснення тієї чи іншої діяльності до суми збитків, які також можуть бути. На основі такого принципу обирають подальші рішення: відмовитись від ризикового виду діяльності (послуги), застрахувати ризики (за змогу), прийняти ризики.

Однією з основних організацій, яка регулює діяльність банків у світі, є Базельський комітет з питань банківського нагляду. Комітет створено у 1974 р. центральними банками та органами нагляду держав G10. Основною діяльністю організації є розроблення нормативних актів, які надають рекомендації щодо адекватності капіталу, системи розрахунку та управління ризиками, відносин між наглядовими органами та банками, системи розкриття інформації, ризиків держав-контрагентів, методів нагляду, звітності, функцій органів управління, кредитування споріднених осіб та ризику концентрації й ін. Найважливішими документами, якими сьогодні регулюються практично всі банки у світі, є "Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу" або Базель I (1988 р.), Базель II (2004 р.), Базель III (2010-2011 рр.).

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання управління ризиками в банку досліджували провідні економісти та фінансисти як іноземного рівня, так і державного, зокрема: Джон Грінлі [2], Хью Келлі [2], Марк Фогарті [2], Сунанда Дутта [2], Хосе А. Барайбар [2], О.С. Дмитрова [3], К.Г. Гончарова [3], О.В. Меренкова [3], П.П. Ковалев [4], О.В. Геєць [5], В.М. Домрачев [5], С.Л. Лондор [5] та ін.

Мета нашого дослідження – аналіз та виявлення основних принципів під час побудови якісної системи ризик-менеджменту в банку.

Виклад основного матеріалу. Основними принципами управління ризиками є ідентифікація ризиків, чітке структурування ризиків та визначення відповідальних підрозділів управління, визначення системи оцінювання кожного конкретного виду ризиків, визначення порогових нормативних показників, розроблення системи мінімізації або врегулювання конкретного ризику, запровадження регулярного розрахунку та звітності, впровадження заходів впливу з боку регулюючих органів. У Базелі I основну увагу приділяли кредитним ризикам, під них і було виділено показник адекватності капіталу (8%), введено таке поняття як RWA – активи, зважені на ризик, решта капіталу покривав ринковий ризик [1].

Достатність капіталу (за національними стандартами – норматив N1) оцінюють як відношення капіталу, розрахованого відповідно до вимог Базеля, до активів, зважених на ризик. Активи, зважені на ризик, розраховують так:

$$RWA = 12,5 \cdot UL_0 \cdot EAD = 12,5 \cdot UL,$$

де: 12,5 – множник, що дорівнює оберненій величині мінімальної величини адекватності капіталу (8% = 1/12,5); UL_0 – неочікувані (на одиницю EAD – exposure at default – вимоги під ризиком дефолту) втрати [1].

Проте з розвитком фінансової системи та змінами в економічному житті світу (а особливо фінансова криза) змусили розглянути інші види ризиків детальніше та змістовніше, а також ввести принципи регулювання.

Загальний підхід до адекватності регулятивного капіталу став кореневою проблемою кредитних організацій, оскільки він не брав до уваги ризик конкретного контрагента, фактично через це деякі банки, маючи нормальний показник адекватності, були де-факто недокапіталізовані або ж навпаки. Тому нагально постало питання у розробленні нових підходів до оцінювання кредитного ризику, ринковий ризик також повинен мати чіткі методи оцінювання, і як окрему категорію потрібно виділити операційний ризик та інші ризики.

Зі створенням Базеля II у 2004 р., було значно розширено та деталізовано види ризиків, з якими стикаються кредитні інституції, також було запропоновано різні підходи до їх розрахунку, враховано недоліки Базеля I, вибудовано три основні постулати, на яких ґрунтується ризик-менеджмент сьогодні.

Опора 1: вимоги щодо мінімального розміру капіталу. Головними ризиками вважають кредитні, які можуть охоплювати ризик неплатоспроможності контрагента, ризик його ліквідності, ризик країни тощо. Розроблено підхід до оцінювання, який ґрунтувався на зовнішніх рейтингах (Standardised approach), пізніше – IRB (Internal Rating-Based approach), який широко використовують як іноземні банки, так і українські. IRB підхід оснований на внутрішніх оцінках вірогідності дефолту (PD), очікуваних (EL) та неочікуваних втрат (UL). Отже, резерви під кредитний ризик стали менші, залежно від досконалості внутрішнього рейтингового оцінювання. Додано інструменти пом'якшення кредитного ризику, наприклад кредитно-дефолтні свопи. У зв'язку з вивільненням частини капіталу з-під кредитного ризику, важливо було закрити ринковий та операційний ризики. Виділено окремою категорією операційний ризик (зокрема юридичний), розроблено три підходи до оцінювання достатності капіталу під операційний ризик (Basic, Standardised, Advanced) [6].

За базового підходу до розрахунку базового індикатора (валового доходу) беруть чисті процентні доходи і чисті непроцентні доходи, в які входять чисті комісійні доходи, чисті доходи від операцій з цінними паперами, з іноземною валютою, від участі в капіталі інших організацій, а також інші операційні доходи, за винятком таких доходів як: штрафи, пені, неустойки за іншими операціями, надлишки грошей та інших цінностей, страхові відшкодування, доходи від безоплатно отриманого майна, відшкодування збитків і т. ін.

Формула розрахунку капіталу під операційний ризик має такий вигляд:

$$OR = \frac{\alpha}{n} \sum_{t=1}^n GI_t,$$

де: GI_t – значення валового доходу за рік t ; n – кількість років (не менше трьох); $\alpha = 15\%$ – коефіцієнт, встановлений базельським комітетом.

Якщо в певному році валовий дохід був негативним, то цей рік не беруть до уваги під час розрахунку (і в чисельнику, і в знаменнику) [3]. Під ринковий ризик виділено два методи розрахунку: Standardised, Internal models approach (де переважно використовують прогнозування за моделлю VaR) [6].

Опора 2: перевірка з боку органів банківського нагляду. Сюди відносять рекомендації щодо додаткового регулювання з боку органів державного контролю (переважно центральні банки). Вводять поняття Risk profile, згідно з

яким можуть бути висунуті додаткові умови і до якості активів, і до суми резервів або величини регулятивного капіталу. В Україні таке регулювання здійснюють на основі нормативів НБУ та регулюючих актів. Центральні банки тепер відіграють роль постійного наглядача, який має втручатися у діяльність банку, але впливати на банк може лише зі сторони нормативних вимог, рекомендацій, зауважень та санкцій.

Опора 3: прозорість і ринкова дисципліна. Третя опора вимагає розкриття банківської фінансової звітності для широкого загалу. Такий інструмент застосовують з метою створення основи саморегуляції банків. Таким чином банк регулярно висвітлює показники фінансової діяльності, склад органів правління банком, політику банку, результати та цілі на певний звітний період. Ця вимога запобігає зловживанню довірою клієнтів, а також може сигналізувати про тенденцію до спаду або навпаки – росту ефективності діяльності фінансово-кредитної установи [1]. У 2011 р. було прийнято Базель III, який було розроблено у відповідь на недоліки у фінансовому регулюванні, виявленні фінансовою кризою кінця 2000-х років.

Базель III підсилює вимоги до капіталу банку і вводить нові нормативні вимоги до ліквідності. Головною метою документа є підвищення якості управління ризиками в банківській справі, що, водночас, має зміцнити стабільність фінансової системи загалом. Нові підходи до ризиків і регулювання, які пропонує Базель III, потрібно також розглядати з погляду глобального повернення до фінансової стабільності загалом. Тут наявний необхідний набір рекомендацій, що підтримують стабільність податкової стійкості економік, в яких працюють фінансові інститути.

Базель III вводить змінений стандарт управління капіталом і ліквідністю, який був розроблено та узгоджено у рекордно короткі терміни. Однак багато його елементів залишаються незавершеними, і очевидно, що остаточне впровадження Базеля III затягнеться надовго. Компанії мають бути впевнені, що зможуть перейти на Базель III максимально швидко для забезпечення конкурентної переваги в новій посткризовій системі управління ризиками і посилюється нагляд з боку регулюючих органів. Загалом перехід до повних вимог Базеля III має відбутися до кінця 2019 р.

Основними показниками, які мають бути приведені у відповідність, є мінімальний показник капіталу 1-го рівня (не менше 6 % RWA), мінімальний показник загального капіталу та буфер збереження капіталу (не менше 10,5 % RWA), мінімальний коефіцієнт покриття ліквідності LCR (не менше 100 % COF₃₀), запровадження звітності для коефіцієнта стабільного фінансування NSFR (мінімальне значення буде розроблено до 2017 р.) [2].

Підсумувавши, сьогодні наявна така структура ризиків:

1. *Кредитний ризик* – власне кредитний ризик, ризик концентрації, ризик зміни процентної ставки кредитування, ризик розрахунків, ризик забезпечення, ризик дефолту, кредитний ризик посередника.
2. *Операційний ризик* – власне операційний ризик, юридичний ризик, ризик комплаєнс, IT ризик, ризик аутсорсингу.

3. *Ринковий ризик* – ризик курсу валют, власне ринковий ризик, ризик процентної ставки, ризик кредитного спреда, ризик ринкової ліквідності, ризик миттєвої ліквідності, ризик довготермінової ліквідності.
4. *Інші ризики* – репутаційний ризик, стратегічний ризик, макроекономічний ризик, бізнес-ризик, податковий ризик, модельний ризик, соціальний або екологічний ризик [5].

У банку потрібно чітко організувати структуру менеджменту з питань управління ризиками. Для кожного виду ризиків потрібно здійснювати безперервний процес моніторингу та звітування як до державних органів регулювання, так і до іноземних (залежно від специфіки банку).

Отже, на сучасному етапі багато банків в Україні було ліквідовано або вони перебувають на стадії ліквідації саме через нехтування вимогами НБУ та рекомендаціями міжнародних організацій. Якщо процес ризик-менеджменту організовано правильно, то він не потребує значних ресурсів для своєї підтримки. Сучасні програмні рішення дають змогу формувати звітність, проводити аналіз, навіть збирати необхідну інформацію автоматично [4]. Тому в період посилення економічних проблем, спаду економіки загалом – питання якісного ризику менеджменту постає особливо гостро. У такі періоди активи банку переважно втрачають якість, і це показує ефективна система ризик-менеджменту чи навпаки.

Висновки. Кожен банк має звернути особливу увагу на свою політику управління ризиками, переглянути її (за потреби, з кваліфікованими аудиторами) та вжити усіх необхідних заходів для приведення її до норми, таким чином захистивши інтереси клієнтів і своїх акціонерів.

Література

1. Basel Committee on Banking Supervision (2011), Consultation paper "Review of the Principles for the Sound Management of Operational Risk". [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.bis.org/publ/bcbs195.pdf> (Accessed 01 September 2015).
2. Джон Гринлі (2011), Базель III: вопросы внедрения / Джон Гринли, Хью Келли, Марк Фогарти, Суанда Дутта, Хосе А. Барайбар, Хосе А. Барайбар // Конференция KPMG Europe LLP, Vienna. – 2011. – № 12. – С. 123-129.
3. Дмитрова О.С. Моделирование оцінки операційного ризику комерційного банку / О.С. Дмитрова, К.Г. Гончарова, О.В. Меренкова. – Суми : Вид-во "УАБС НБУ", 2010. – 264 с.
4. Ковалев П.П. Банковський ризик-менеджмент / П.П. Ковалев. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2012. – 304 с.
5. Геєць О.В. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками : навч. посібн. / О.В. Геєць, В.М. Домрачев, С.Лі. Лондор. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2010. – 237 с.
6. Базель II. Вікіпедія. – 2010 / П. Базель. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://uk.wikipedia.org/wiki/Основи_банківської_справи_С_II.

Андрушків І.П., Мушинський Б.М. Ризик-менеджмент в банку за рекомендаціями Базельського комітету по вопросам банківського надзора

Рассмотрены принципы построения системы риск-менеджмента, требования к нормативному регулированию и показателям адекватности. Отражены основные принципы банківського регулювання за рекомендацій Базельського комітету по вопросах банківського надзора. Проанализирована необходимость построения качественно-го направления – управління ризиками в банку.

Исследованы методы оценки рисков и элементы управления, которые дают возможность количественно оценить склонность к риску (профиль риска) конкретного банка. Выделены основные типы рисков, с которыми работает каждый банк и которые

должны быть определены и оценены. Идентифицированы элементы управления рисками в организации и пути их улучшения.

Сделан вывод о том, что в период усиления экономических проблем, спада экономики в целом – вопрос качественного риска менеджмента появляется особенно остро. В такие периоды активы банка преимущественно падают в качестве, и это показывает эффективная система рискового менеджмента или наоборот.

Ключевые слова: риск-менеджмент, Базель, рыночный риск, кредитный риск, регуляторная деятельность, операционный риск, комплаенс, LCR, NSFR.

Andrushkiv I.P., Mushynskiy B.M. Risk Management in a Bank Based on the recommendations of Basel Committee on Banking Supervision

The principles of risk management system creation, requirements on normative regulation and adequacy ratios are described. The main principles of banking regulation according to Basel Committee on Banking Supervision are highlighted. The necessity to develop a qualified way of risk management in a bank is analysed. Some methods of risk evaluation and management elements, which allow calculating a quantitative risk exposure (risk profile) of a specific bank, are examined. The main risk types, which every bank works with and which should be allocated and evaluated, are specified. Some elements of risk management in organization and ways of their improving are identified. We may conclude that in the period of sharpening of economic problems, to the slump economies on the whole – the problem of high-quality risk management appears especially sharply. In such periods bank assets mainly lose quality and it shows effective system of risk management or vice versa.

Keywords: risk management, Basel, market risk, credit risk, regulatory activity, operational risk, compliance, LCR, NSFR.

УДК 657.05:351.863(048.83)

Доц. О.В. Бондаренко, канд. екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ПОДАВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ЗВІТНОСТІ

Виявлено чинники, які загрожують економічній безпеці підприємства, зокрема під час подання електронної звітності ці чинники впливають на істотні прорахунки у тактичному та стратегічному плануванні, пов'язані з неправильним оцінюванням можливостей підприємства, помилками у прогнозуванні зовнішнього середовища. Визначено фактори, які сприяють зміцненню економічної безпеки обліково-аналітичних систем функціонування підприємств, що дало змогу провести їх систематизацію. Обґрунтовано сутність і зміст поняття електронної звітності підприємства, що дало змогу з'ясувати, що для впровадження електронної звітності необхідні, як мінімум, наявність надійного технічного оснащення й перевіреного програмного забезпечення, а також уміння та бажання всім цим користуватися. Україна запроваджує безпаперове подання звітності до всіх органів державної влади. Задля цього уряд схвалив Концепцію створення та функціонування автоматизованої системи "Єдине вікно подання електронної звітності". Визначено переваги та перспективи подальшого впровадження електронної звітності в Україні. Зазначено, що у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України для деяких категорій платників податків подання податкової звітності в електронному вигляді є обов'язковим. Перевагою такої форми для держави є збільшення прозорості інформації щодо руху грошових коштів платників податків, збільшення швидкості оброблення звітів й отримання оперативної інформації. Це підвищить ефективність роботи податкових органів щодо виявлення ухилень від сплати податків та наповнення бюджету.

Охарактеризовано проблеми запровадження електронної звітності в реаліях сьогодення, зокрема відсутність правового статусу первинного документу в електронному